

Journal of Social Intervention: Theory and Practice – 2022 – Volume 31, Issue 3, pp. 51–57
<http://doi.org/10.18352/jsi.742>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Rotterdam University of Applied Sciences
Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works 3.0 Netherlands License

Peter Raeymaeckers et al. (Reds.). **Denken over sociaal werk**. Den Haag: Acco. 2021, € 49,95, pp. 430.
ISBN 978-94-6414-363-8.

BOOKS

SIMONE BOOGAARTS

Simone Boogaarts is hoofddocent, onderzoeker en programmaleider van de leerlijn Social Work Theory bij de masteropleiding Social Work en coördinator van de module Praktijkverbetering bij de bacheloropleiding Social Work aan de HAN. Zij doet onderzoek naar het vergroten van (arbeids) participatie van (vrouwelijke) statushouders.

E-mail: simone.boogaarts@han.nl

DENKEN OVER SOCIAAL WERK HELPT JE OM BETER TE DOEN

Doeners die denken over hun handelen

Sociaal werkers en theorie: het is een haat-liefdeverhouding. Sociaal werk is mensenwerk en gaat over contact maken en aansluiten bij de ander, dat leer je niet uit boeken. In gesprek met sociaal werkers passeren deze denkwijzen regelmatig de revue. Sociaal werkers zijn 'doeners' die handelen in een veelal hectische en onvoorspelbare werkpraktijk. Immers, sociaal werk laat zich niet goed vangen in protocollen of theorieën. Maar juist om grip te krijgen op die hectische praktijk en om zicht te krijgen op de structurele oorzaken van

BOOKS

(individuele) problematiek, is het goed om een pas op de plaats te maken en te 'denken over sociaal werk'.

In het Vlaams-Nederlandse handboek *Denken over sociaal werk* onder redactie van Peter Raeymaeckers, Jeroen Gradener en anderen (2021) worden belangrijke werken van sociaal werk onderzoekers, sociologen en filosofen voor het voetlicht gebracht. Dit boek geeft in vier overzichtelijk gepresenteerde delen een brede theoretische blik op belangrijke kernwaarden van sociaal werk. Deze inzichten in de verschillende kaders dagen je als sociaal werker uit om positie te kiezen en om na te denken over hoe jij het handelen in je eigen werkpraktijk vormgeeft. Zeker in de huidige tijdgeest, waarin professionalisering van sociaal werkers steeds belangrijker wordt, is dit boek uitermate geschikt voor sociaal werkers die vanuit theoretische kaders willen reflecteren op hun eigen handelen en werkpraktijk.

Denken over sociaal werk nader bekeken

In de inleiding wordt helder verwoord met welk doel het boek geschreven is, namelijk als theoretisch kompas om inzicht te geven in de hedendaagse complexe vraagstukken, waarmee het sociaal werk wordt geconfronteerd. Met dit academisch handboek beogen de auteurs, "iedereen met een brede interesse in academisch sociaal werk, handvatten te geven om vanuit de theorie inzichten te krijgen in hun eigen werkpraktijk". De nadruk ligt op theoretische concepten en denkwijzen over de wijze waarop dynamieken en structuren in de samenleving het handelen van de sociaal werker beïnvloeden. Door de samenleving centraal te stellen in dit boek, geven de auteurs uitdrukking aan hun wens om sociale rechtvaardigheid als kernwaarde van het sociaal werk een impuls te geven.

Positionering van sociaal werktheorie

Het boek is opgebouwd uit vier delen. In het eerste deel *Duurzame dilemma's in het sociaal werk* wordt gestart met de ontstaansgeschiedenis van sociaal werk en wordt een beschrijving gegeven van invloedrijke pioniers. Door de focus te leggen op de spanningsvelden waarmee zij zich geconfronteerd zagen en die te positioneren in de huidige tijdgeest, word je direct uitgenodigd na te denken over jouw rol en positie als sociaal werker in de samenleving. In het tweede hoofdstuk van het eerste deel worden de ontologische kaders van sociaal werktheorie overzichtelijk gepresenteerd in diverse raamwerken. De raamwerken worden zeer beknopt gepresenteerd waardoor het uitnodigt om de besproken theorieën nader te bestuderen.

Handelen in sociaal werk

In het tweede deel, *Perspectieven op handelen van sociaal werk*, staan theoretische kaders over het handelen van sociaal werkers centraal. Het gedachtegoed van bekende sociologen en filosofen passeert de revue en geeft inzicht in de complexe dynamiek van de samenleving waarbinnen het handelen van sociaal werkers plaatsvindt. Dit tweede gedeelte start met een hoofdstuk over het werk van Hannah Arendt. Centraal staat het onderscheid dat Arendt maakt tussen arbeid, werken en handelen. In dit hoofdstuk wordt het werk van Arendt en het handelen van de sociaal werker nadrukkelijk in de structuur van de samenleving geplaatst.

Ook in de daarop volgende hoofdstukken wordt het handelen van sociaal werkers gepositioneerd in de structuren van de hedendaagse samenleving. In hoofdstuk 4 staat de 'risicomaatschappij' van de Duitse socioloog Ulrich Beck centraal en in hoofdstuk 5 wordt het werk van de filosoof-socioloog Zygmunt Bauman over 'vloeibare moderniteit' (*liquid modernity*) besproken. In beide hoofdstukken wordt je als lezer duidelijk gemaakt dat veranderingen in de samenleving en de daaruit voortvloeiende onzekerheid het meest prominente kader is, waarbinnen de hedendaagse sociaal werker handelt.

Dit wordt nog een stapje verder uitgewerkt in het daaropvolgende hoofdstuk 6 over grensoverstijgend sociaal werk. Perspectieven op diversiteit en transnationaal sociaal werk worden hier vanuit een theoretisch kader weergegeven. Aansluitend volgt in hoofdstuk 7 de focus op macht en verzet aan de hand van het werk van Michel Foucault. Interessant aan dit hoofdstuk is, dat het net als in het hoofdstuk over het werk van Hannah Arendt, begint met een schets van het persoonlijk leven van de denker. Dit geeft inzicht in de tijdsgeest waarbinnen de ontwikkeling en het denken over macht en verzet van Foucault heeft plaatsgevonden.

Hoofdstuk 8 is het laatste hoofdstuk dat het handelen van sociaal werker analyseert binnen de systemen van de samenleving. In dit hoofdstuk staat het spanningsveld tussen individu en structuur centraal en wordt de relevantie van het kritisch realisme uitgebreid onder de loep genomen. In de laatste twee hoofdstukken van dit omvangrijke deel ligt de focus op een theoretische verkenning van het microniveau van het handelen. Hoofdstuk 9 gaat over het inspirerende werk van de arbeidssocioloog Richard Sennett. Na een theoretische analyse van vier leidmotieven van Sennett, wordt in dit hoofdstuk een bruikbare en interessante verbinding gemaakt tussen deze theorie en de werkpraktijk van de sociaal werker. Hoofdstuk 10, tot slot, gaat over de meerwaarde van een interactionistisch perspectief voor sociaal werk. Dit hoofdstuk biedt een uitgebreide inzicht in deze sociologische stroming waarbij uitgebreid ingegaan wordt op

BOOKS

het werk van de socioloog Randall Collins, onder andere in relatie tot het werk van Goffman en Bourdieu.

Sociaal werk en sociale rechtvaardigheid

In het derde deel, *Perspectieven op sociale rechtvaardigheid in sociaal werk*, wordt sociale rechtvaardigheid vanuit diverse theoretische invalshoeken belicht. Hierin komt de, voornamelijk uit Vlaanderen afkomstige oproep aan sociaal werkers om meer politiserend te werken, nadrukkelijk naar voren. Dit derde deel is een pleidooi voor meer bewustwording van het normatieve karakter van het beroep, waarin duidelijk wordt gemaakt dat sociale rechtvaardigheid niet losstaat van de werkelijkheid, maar nadrukkelijk vorm en invulling krijgt in de leefwereld van burgers (in kwetsbare posities). Sociaal werk is een mensenrechtenberoep.

In hoofdstuk 11 wordt een basiskader gepresenteerd van sociale rechtvaardigheid aan de hand van het werk van Hartley Dean over sociale rechten. In een uitwerking van sociale rechtvaardigheid mag de capabilitybenadering niet ontbreken en deze staat dan ook centraal in het daaropvolgende hoofdstuk 12. Na een uiteenzetting van de rechtvaardigheidstheorie van John Rawls, volgt een kritische beschouwing aan de hand van een analyse van de capabilitybenadering. Het werk van Amartya Sen en Martha Nussbaum wordt hierbij uitgebreid voor het voetlicht gebracht.

In hoofdstuk 13 staat het Afrikaanse concept *ubuntu* centraal, een welkome en verfrissende afwisseling na twaalf hoofdstukken waarin de focus ligt op meer individuele en Westers georiënteerde theorieën en denkwijzen. In dit hoofdstuk wordt de betekenis van *ubuntu* voor sociaal werk besproken, waarbij aandacht is voor de relatie tussen dit concept en de capabilitybenadering en sociale rechtvaardigheid.

Hoofdstuk 14 bespreekt het belangrijke werk over sociale rechtvaardigheid van activiste en filosofe Nancy Fraser. Het derde deel eindigt met een hoofdstuk over sociale rechtvaardigheid in de publieke sfeer. Dit levert concrete inzichten op voor sociaal werkers die handelen binnen de kaders van de publieke sfeer over hoe sociale (on)rechtvaardigheid onlosmakelijk verbonden is met de uitvoering van hun werk.

Kernelementen van sociaal werk

Tot slot, het vierde deel, *Sociaal werk op de brug tussen mens en samenleving*, biedt een overzicht van een aantal overstijgende perspectieven op het handelen van de sociaal werker. Hoofdstuk 16

behandelt een elementair kenmerk van sociaal werk, namelijk het relationeel sociaal werk. Aan de hand van het werk van Goffman, Foucault, Elias, Lipsky en Habermas wordt een analyse gemaakt van de dynamieken van ongelijkheid en macht op micro-, meso- en macroniveau, waar zowel de sociaal werker als de kwetsbare burger mee te maken krijgen. Hiermee wordt een helder beeld geschetst van de complexiteit van relationeel sociaal werk. In het daarop volgende hoofdstuk 17 wordt ingegaan op wat de stedelijke context en structuur betekenen voor het sociaal werk in de stedelijke leefomgeving.

In hoofdstuk 18 worden de principes van het democratisch professionalisme van Albert Dzur voor het voetlicht gebracht. Interessant aan dit hoofdstuk is dat er naast een uiteenzetting over de theorie van Dzur, handen en voeten gegeven wordt aan de theorie door de bespreking van drie concrete werkpraktijken. Dit gebeurt ook in het daaropvolgende hoofdstuk 19. In dit hoofdstuk staat de politisering van sociaal werk centraal, hetgeen een aangename concretisering is van deel drie van dit boek over sociale rechtvaardigheid.

Hoofdstuk 20, tot slot, geeft op theoretische wijze inzicht in een dwingend kader waarbinnen het handelen van de sociaal werk plaatsvindt: de beleidspraktijk. Hierin ligt de focus op de relatie tussen beleid en sociaalwerkorganisaties en de wijze waarop zij elkaar beïnvloeden.

DISCUSSIE

Het mag duidelijk zijn dat dit handboek een aanwinst is voor het denken over sociaal werk. Omvangrijke werken en inzichten van prominente en geprezen sociologen en filosofen worden in dit boek op een overzichtelijke wijze gepresenteerd en gekoppeld aan de sociale werkpraktijk. Vanuit een theoretische invalshoek krijg je inzicht in de wijze waarop structuren en dynamieken in de samenleving van invloed zijn op het handelen in de sociaal werkpraktijk. Het biedt handvatten om je eigen, veelal hectische, werkpraktijk te ontstijgen en na te denken over de structurele oorzaken waardoor mensen in een kwetsbare positie terechtkomen.

Dit is hard nodig. De coronacrisis heeft bijvoorbeeld laten zien dat sociaal werkers heel flexibel kunnen omgaan met nieuwe omstandigheden. Het online hulpverleners heeft een enorme vlucht genomen en er zijn allerlei creatieve manieren bedacht om met kwetsbare mensen in contact te blijven tijdens een lockdown. Maar naast de focus op de eigen werkpraktijk en het aanpassen aan de nieuwe omstandigheden, is er vanuit sociaal werkers weinig publieke aandacht geweest voor de opgelopen emotionele schade bij bijvoorbeeld jongeren, dakloze mensen en mensen die wonen in instellingen.

BOOKS

Als docent van de deeltijdopleiding bij zowel de bachelor als de masteropleiding Social Work ben ik veel in gesprek met sociale professionals over hun eigen sociale werkpraktijk. Tijdens klassikale gesprekken brengen we theorie en praktijkkennis bij elkaar. Hierbij valt het op dat zowel bachelor- als masterstudenten veel kennis en inzichten hebben over hun eigen praktijk en die goed kunnen verbinden met theorie. Echter, het werken aan oplossingen voor structurele problemen die ten grondslag liggen aan de individuele problematiek, blijft met name bij de bachelorstudenten onderbelicht. De focus bij de bacheloropleiding Social Work ligt vooral op het in de vingers krijgen van de sociale werkpraktijk. De relatie tussen individuele problematiek en structuren in de samenleving is wel onderdeel van het curriculum, maar de verbinding of betekenisgeving daaraan in de eigen werkpraktijk wordt onvoldoende uitgewerkt. In de masteropleiding is dit anders. Daar is praktijkoverstijgend denken en handelen een kernonderdeel van het curriculum. Vanuit het perspectief van sociale rechtvaardigheid leren studenten structuren te herkennen en te agenderen binnen hun organisatie.

De centrale focus van dit boek op de relatie tussen sociaal werk en sociale rechtvaardigheid is mijn inziens heel passend en belangrijk voor een verdere professionalisering van sociaal werk. De vraag hoe sociaal werkers dit moeten doen, blijft echter na het lezen van dit boek overeind staan. Hoewel er in alle vier de delen expliciet aandacht is voor de sociaal werkpraktijk, geeft deel drie over sociale rechtvaardigheid weinig concrete handvatten hoe een sociaal werker kan handelen om sociale rechtvaardigheid te bevorderen.

Een ander punt van aandacht in dit handboek is het gebrek aan reflectie op de eenzijdige focus op de westers georiënteerde samenleving. Zoals de auteurs zelf aangeven, biedt dit boek “een theoretisch kompas voor iedereen die interesse heeft in complexe vraagstukken”, het is een boek over sociaal werk “op de brug tussen mensen en samenleving”. Hierbij moet je wel lezen: Vlaams en Nederlandse samenleving. Of in ieder geval westers georiënteerd. Er wordt weliswaar benoemd dat de focus ligt op de westerse stedelijke samenleving, het had echter sterker geweest als de aangedragen theorieën en denkwijzen niet alleen waren geanalyseerd op hun betekenis voor het handelen van de sociaal werker in de westerse en veelal stedelijke context, maar ook in die van andere samenlevingen. Kennis over andere leefomgevingen en samenlevingsverbanden kan namelijk verfrissende inzichten bieden op de veelal vanzelfsprekende dominante structuren in de eigen leefomgeving.

Tot slot, het boek is, zoals de auteurs zelf aangeven, geschreven als *academisch* handboek. Dit is evident aangezien de twee initiatiefnemers van dit handboek, Peter Raeymaeckers, professor

aan de masteropleiding Sociaal Werk van de Universiteit van Antwerpen en Jeroen Gradener, hoofddocent aan de Hogeschool van Amsterdam, beiden betrokken zijn bij het masteronderwijs. In de opzet van het boek is het academische karakter duidelijk terug te zien: het biedt een theoretisch overzicht van belangrijke werken en denkwijzen met in elk hoofdstuk een koppeling naar sociaal werk. Echter praktijkvoorbeelden ontbreken veelal. Elk hoofdstuk vraagt dan ook zorgvuldig lezen, teruglezen en een overpeinzing over wat dit betekent voor het concrete handelen. De verbinding met de concrete werkpraktijk, net als de betekenisgeving van de gelezen theorieën in andere (niet westers georiënteerde) leefsysteem of leefomgevingen kan uitermate goed plaatsvinden tijdens interactieve lessen van de masteropleiding. Als academisch handboek biedt het mooie ingangen voor verdiepend onderwijs over sociaal werk. Ik kijk er dan ook naar uit om hoofdstukken uit dit boek met de masterstudenten te bespreken en te bediscussiëren, zodat zij de verschillende theoretische invalshoeken leren verbinden met de eigen werkpraktijk.